

**Främmande språk som påverkande faktor i talets actio och
talarens ethos**

Energi, tempo och dynamik i republikens presidents nyårstal 2015

Marja Suurpalo
Tammerfors universitet
Enheten för språk, översättning och litteratur
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
Februari 2016

Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Pohjoismaiset kielet

SUURPALO, MARJA: Främmande språk som påverkande faktor i talets actio och talarens ethos. Energi, tempo och dynamik i republikens presidents nyårstal 2015

Pro gradu -tutkielma, 37 sivua + liitteet (1 kpl)
Helmikuu 2016

Tutkin valinnaisten opintojeni pro gradu -tutkielmassa, miten vieraan kielen käyttäminen vaikuttaa puhujan esiintymiseen (actio). Tavoitteenani on selvittää, miten äidinkielellä ja vieraalla kielellä pidetyn puheen actio eroavat toisistaan ja miten ero heijastuu puhujasta syntyvään vaikutelmaan (eetos). Tutkimuksen aineistona on ääni- ja kuvatalenne presidentti Sauli Niinistön 1.1.2015 suomeksi ja ruotsiksi pitämästä uudenvuodenpuheesta.

Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ovat retoriikassa ja nonverbaalisen viestinnän tutkimuksessa. Tarkastelen aineistossani, miten puhujan eleet, katsekontakti sekä ajan- ja äänenkäyttö vaikuttavat esiintymisen kolmeen actio-ominaisuuteen: energisyyteen, tempoon ja dynaamisuuteen. Lopuksi pohdin, miten nämä actio-ominaisuudet vaikuttavat puhujasta syntyvään vaikutelmaan. Tutkimusmenetelminä käytän sekä määrällisiä (puhetekniset ja akustiset mittaukset) että laadullisia menetelmiä (retorinen analyysi).

Tutkimus osoittaa, että vieras kieli vaikuttaa kaikkiin tarkastelemiini actio-ominaisuuksiin. Ruotsinkielisen puheen actio on vähemmän energinen ja dynaaminen ja sen tempo on hitaampi ja epätasaisempi suomenkielisen puheen action verrattuna. Erot näkyvät myös puhujan eetoksessa. Ruotsinkielisen puheen perusteella syntyy vaikutelma hieman epävarmasta ja heikosta johtajasta, siinä missä suomenkielisen puheen pitää varma ja neuvokas presidentti.

Suurimmat erot erikielisten esiintymisten välillä voidaan havaita ajan- ja äänenkäytössä. On huomionarvoista, että kyseessä ovat nonverbaalisen viestinnän osa-alueet, joista puhuja ei välttämättä ole tietoinen samalla tavalla kuin esimerkiksi eleistään. Tempon hidastuminen on looginen seuraus vieraan kielen käyttämisestä. Sen myötä muuttuvat kuitenkin myös monet muut äänelliset ominaisuudet. Tutkimuksen perusteella ne ovat varsin merkittäviä puhujasta syntyvää vaikutelmaa ajatellen. Vastaisuudessa aiheen tutkimista olisi hyödyllistä jatkaa tarkastelemalla vapaampia puhetilanteita, esimerkiksi esitelmiä.

Avainsanat: retoriikka, actio, nonverbaalinen viestintä, vieras kieli, puhetekniikka

Innehåll

1 INLEDNING	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Presidentens nyårstal som material	3
2 TIDIGARE FORSKNING.....	5
2.1 Främmande språks påverkan	5
2.2 Ickeverbale kommunikation.....	8
3 RETORIK.....	12
3.1 Ethos	13
3.2 Actio	15
4 METOD	19
5 ANALYS	21
5.1 Kinestik och ockulesik	21
5.2. Kronemik	23
5.2.1 Tempo	23
5.2.2 Rytme	24
5.3 Vokalik	28
5.3.1 Intensitet och tonhöjd.....	28
5.3.2 Röstkvalitet	30
5.4 Ethos i nyårstalet på finska och svenska.....	32
6 DISKUSSION	35
KÄLLOR	38
BILAGOR	43

1 Inledning

Enligt Aristoteles (2012:60) bygger mottagarnas bedömning av talaren på intryck av talarens karaktär, kompetens och välvilja mot åhörarna. För att vara trovärdig måste man veta sin sak, vara sympatisk och vänligt inställd mot publiken. Detta gör talaren under framförandet av talet, som inom retoriken kallas för *actio*.

I det medialiserade samhället, där utövning av makt allt oftare förutsätter ett medium, bedöms personens framgång till stor del på basis av hans framföranden (Heikkinen & Hurme, u.å.). Idag, då visualiteten dominerar i de flesta medier och många av de budskap som vi tar emot är i talad form, är ett lyckat *actio* allt viktigare för den som vill verka trovärdig. Den som talar och uppför sig smidigt uppfattas ofta som mer sakkunnig och trovärdig än den vars framställningssätt och habitus är osäkra. ”[T]v förmedlar uttryck framför innehåll”, skriver Kjeldsen. (2004:66–68.) *Actio* påverkar således talarens *ethos*, den uppfattning som publiken har av talaren (för en mer genomgående definition se kapitel 3.1). Trots det här förhållandet står kroppens och röstens kvalitativa aspekter sällan i fokus i forskning inom ickeverbal kommunikation (Gelang 2008:12, 206).

I Finland har presidentens roll som opinionsledare betonats efter att hans maktbefogenheter beskrivits. Vid sidan av sina i lag stiftade uppgifter har den nuvarande presidenten Sauli Niinistö också kunnat påverka nationens inre ärenden med sina uttalanden, även om han inte har beslutanderätt i inrikespolitiken (se t.ex. Uimonen 2015). Ett av de viktigaste tillfällena för detta är det traditionella republikens presidents nyårstal, som med åren blivit en institution. Från 1930-talet har dessa tal, som hålls på republikens två officiella språk, skapat trygghet, stabilitet och gemenskapskänsla samt både gett svar och väckt frågor hos medborgare. Talen representerar politisk retorik med syftet att påverka. Med hjälp av dem utövar presidenten sin makt och försöker leda folket mot gemensamma mål. (Tuomikoski 2009:9–13.)

Presidentens roll som nationens ledare förstärks i svåra tider. Hur presidenten framträder under kriser och talar till teveåskådarna har effekt för deras emotionella reaktioner och känsla av självkontroll. Bucy (2003:92) har visat att ett behärskat och

självsäkert utlåtande av presidenten kan förmildra publikens negativa känslor. På basis av detta betonar han att ledaren ska vara medveten om vikten av sitt uppträdande och ta det i beaktande även, och särskilt, under nationella kriser. Temat är aktuellt i Finland i dag. Landet drabbas av ekonomisk depression. Beväpnade konflikter i Europa och dess närområden har också väckt diskussion om Finlands säkerhet. Som republikens ledare tar presidenten förstås ställning till dessa teman.

Med studier i både nordiska språk och talteknik och vokologi är jag intresserad av hur actio påverkas av att det talade språket, ofta svenska när det gäller nyårstal, inte är talarens modersmål. Språkens system kan vara mycket olika sinsemellan och därför kan det vara utmanande att uttrycka sig på främmande språk. Om mycket koncentration används till exempel för att uttala riktigt och betona rätt, hur mycket uppmärksamhet blir kvar för andra aspekter av framförandet, så som taltempo eller energinivå? Hinner talaren fästa uppmärksamhet till de drag som underlättar att förstå talets innehåll? Uppstår omedvetna eller icke-önskade drag – talar hen trött eller monotont utan att själv märka det?

Att uttrycka sig trovärdigt på främmande språk gäller förstås inte bara ledare. Främmande språk används allt mer i vardagen, såväl i arbetslivet som i andra kontakter med främmande kulturer. Mer kunskap behövs om kommunikation på främmande språk, hur talaren uppfattas och vilka ickeverbala uttryck i framförandet som påverkar det intryck hen ger.

1.1 Syfte

Med den här avhandlingen bidrar jag till förståelsen för hur ett främmande språk påverkar talets actio och genom det talarens ethos. Jag gör det genom att granska ett inspelat framträdande av president Sauli Niinistö där han håller det traditionella nyårstalet på finska och svenska. På basis av tidigare forskning (se kapitel 2) antar jag att de två framförandena skiljer sig från varandra. Mina forskningsfrågor är:

1. Vilka skillnader finns det i presidentens actio i hans nyårstal på finska respektive på svenska?

2. Hur skiljer sig de två ethos som uppstår på basis av dessa två actio?

Jag förväntar mig ett mindre säkert actio för det svenska talet jämfört med det finska. Jag antar att det även kan innehålla element som politiker i regel undviker i formella talsituationer. Det kan vara till exempel ickeverbala uttryck som förknippas med osäkerhet i språket eller framförandet, så som pauser i oväntade ställen, lågt taltempo eller stel kroppshållning. Dessa är drag som till exempel Skehan (2009) observerat i muntlig framställning på främmande språk och Gelang (2008) i universitetslärares actio. Sådana uttryck skulle kunna vara resultat av att talaren måste koncentrera sig på att uttrycka sig riktigt på det främmande språket. Eftersom actio inverkar på publikens uppfattning av talaren, antar jag att det skapas två olika ethos av dessa två tal.

1.2 Presidentens nyårstal som material

Som material använder jag mig av republikens presidents nyårstal som sändes 1.1.2015 på YLE TV1, som är rundradiobolaget Yles främsta nyhetskanal. Sändningen varar 25:32 minuter och rymmer samma tal på statens två officiella språk, finska och svenska. Av hela sändningen är det finska talets längd 10:53 och det svenska talets 14:04.

Heikkinen (2006:189–192) ser republikens presidents nyårstal som en egen genre med sina traditioner och konventioner. Rundradion sänder talet varje år klockan 12 på nyårsdagen. Presidenten sitter vid sitt skrivbord i slottet och talar till finländare, blicken riktad rakt in i kameran. Talet börjar alltid med samma ord: ”Medborgare!” Presidentens nyårstal hölls första gången år 1935. Talet lockar fortfarande en stor publik och diskuteras flitigt i medier.

Även om nyårstalet framförs muntligt, har det i tidigare forskning granskats som en skriven text som man kan återvända till efter själva talframförandet. Dessa undersökningar studerar talen främst utifrån ett genre- och innehållsanalytiskt perspektiv. Heikkinen (2006) har granskat syntaktiska drag hos olika presidenters tal och klargör hur talen förändrats åren 1935–2006. Om själva framförandet konstaterar han att det är allt viktigare idag att politiker tar hänsyn till hurdana intryck de ger i offentliga framträdanden. Nyårstalet – allt mer sedan televiseringen av talen inleddes –

är ett multimodalt budskap. Det handlar inte enbart om ord som talaren väljer utan också aspekter som betoning och pauser, klädsel och miner och så vidare. (Heikkinen 2006:190.)

Heikkinen och Lounela (2009) har forskat i hur talaren (*jag*) kommer till synes i nyårstalen. De konstaterar att referenser till jaget har flera uppgifter. Presidenterna använder referenserna som medel i textbindning, där de binder ihop större teman och skapar meta- och intertextualitet. Den mest intressanta uppgiften som jag-referenserna har med avseende på den här avhandlingen är dock att beskriva presidenten som person och institution och skapa roller för och kommunikation mellan talaren och lyssnaren. (Heikkinen & Lounela 2009:244–245.) Det här är ett sätt för talaren att bygga sitt ethos.

Vidare har nyårstalen utforskats i pro gradu-avhandlingar. Hurmes (2006) utgångspunkt är att granska hur nyårstalet som genre uttrycker ideologi och bildar en grupp som består av ett *vi*. Ainonen (2002) har undersökt Halonens nyårstal från 2001 med hjälp av systemisk-funktionell grammatik och Elomäki (2010) har forskat i hur Halonen uttrycker förpliktande i sina nyårstal.

I min avhandling ligger fokus på framförandet och därför behandlar jag mitt material som två muntligt framförda tal snarare än skrivna texter. Talens innehåll kan antas vara menat att vara detsamma även om de framförs på två olika språk. De hålls vid samma tidpunkt och i samma plats av samma talare i samma roll. Talen skiljer sig åt i språket och de drag som det för med sig i framförandet. Man kan diskutera om talens målgrupp är olika och om det påverkar framträdandet – det svenska talet är ju i första hand riktat till en språklig minoritet. Även minoriteten är dock en del av den finska befolkningen, så jag ser mitt material som två tämligen likadana retoriska situationer. Följaktligen, och eftersom Sauli Niinistö är finskspråkig och talar svenska som främmande språk, kan man anta att möjliga skillnader i de två *actio* beror närmast på språket. Detta gör presidentens nyårstal intressant som material. Jag har valt att använda det här talet eftersom det är fråga om ett traditionellt sett viktigt tal där presidenten kan ses erhålla och bygga vidare sitt ethos. Det är också en av de få inspelade politiska tal som är tillgängliga på båda språk.

2 Tidigare forskning

Främmande språks inverkan på framförande har veterligen studerats åtminstone med avseende på språkinläring och tolkning, talteknik och vokologi samt teaterkonst. I det här kapitlet presenterar jag några undersökningar som är betydelsefulla med tanke på mitt forskningsproblem.

2.1 Främmande språks påverkan

Vad utmärker muntlig framställning på ett främmande språk? Det är en av frågorna som studeras inom språkinläring. Genom att förklara vad som krävs av en duktig talare har forskare kommit fram till olika dimensioner som kan användas i beskrivning och bedömning av talarens kunskaper och avancemang (Housen & Kuiken 2009). I sin litteraturoversikt om *komplexitet*, *korrekthet* och *flyt* i andraspråksinläring beskriver Housen & Kuiken (2009) dessa begrepp som av de mest prominenta variabler i tillämpad språkvetenskap. Komplexitet handlar om hur detaljerad och varierande språket är, korrekthet syftar till felfri framställning och flyt till taltempo som liknar det av en modersmålstalare. Dessa dimensioner har mätts till exempel genom att räkna antalet ordtyper och bisatser, fel och feltyper eller stavelser och pauser. Skehan (2009:512) påpekar att även om dessa tre mått är viktiga dimensioner i andraspråksinläring, räcker de inte som de tidigare använts för att ge en heltäckande bild av forskningsobjektet. Skehan föreslår till exempel att flyt skulle innebära inte bara antalet pauser, eftersom det inte nödvändigtvis är det som skiljer en modersmålstalare från den som talar främmande språk. Snarare borde ställen där talaren håller pauser studeras. Också korrigeringar och taltempo skulle kunna läggas till analysen för att flyt skulle kunna beskrivas effektivare. (Skehan 2009:512–514.) En mer omfattande genomgång och problematisering av begreppen kan läsas till exempel i Housen & Kuiken (2009).

Vad gäller den påverkan som främmande språk har på rösten, har forskare hittills kommit fram till att den finns (t.ex. Altenberg & Ferrand 2006, Syrjä 2007 och Järvinen

m.fl. 2013 nedan). Det är dock ännu inte helt klart vad den beror på – själva språket och dess egenskaper, kulturbundna normer eller det faktum att språket är främmande för talaren. Det sistnämnda kan resultera till exempel i fysiologisk stress som för sin del kan påverka rösten (Orlikoff & Baken 1989).

En av de tydligaste effekterna som främmande språk har på rösten är förändringar i tonhöjd. Järvinen (2004) har i sin pro gradu-avhandling forskat i användningen av främmande språk hos kvinnliga finska tolkar. Analyserna visar att tolkarnas tonhöjd är högre när de talar ett främmande språk (engelska, svenska, tyska, franska, ryska) än när de talar sitt modersmål finska. Järvinen (2004) diskuterar att förhöjningen kan bero på att talaren försöker imitera den främmande intonationen. Också i senare forskning av Järvinen m.fl. (2008) stiger tonhöjden med främmande språk hos alla deltagare som har finska, polska, amerikansk engelska, tagalog och mexikansk spanska som modersmål.

I Järvinens m.fl. undersökning från 2013 skiljer resultaten dock från tidigare studier. Dess deltagare är finländare och engelsmän som läser text både på finska och på engelska. Medan finländarnas genomsnittliga tonhöjd stiger då språket är främmande, sjunker den hos engelsmännen. Det skulle kunna tolkas som att tonhöjden är språk- eller kulturbunden. Skillnaden i tonhöjd skulle då kunna vara resultat av att talaren försöker anpassa sin röst till det främmande språkets system (Järvinen m.fl. 2013:49–50). Detta skulle vara förståeligt eftersom sådan anpassning också förekommer hos tvåspråkiga talare (Altenberg och Ferrand 2006, Ng m.fl. 2012). Det har visat sig att anpassning även kan höras i resonans (förstärkning av rösten i till exempel näs- och munhålan) och fonationssätt (hur stämläpparna sluts medan man uttalar) bland tvåspråkiga talare (Ng m.fl. 2012). Dessa resultat är betydelsefulla med tanke på ethos eftersom tonhöjden kan inverka på den bild som lyssnaren får av talaren. Forskning om temat finns veterligen inte från Finland, men i amerikansk kultur uppfattas höga mansröster som mindre ärliga, dominerande, övertalande och självsäkra än låga (t.ex. Apple m.fl. 1979). Johansen (2002:217) exemplifierar att detta också gäller kvinnorröster, framför allt i politiken. Förändringar i kvinnors talstil i politiken i övrigt tolkas som anpassning till det manliga idealet (Nordenstam 2003:25).

En lite olik synvinkel på temat kan hittas hos Syrjä (2007) som forskat i främmande språks påverkan inom teaterkonst. Hennes undersökning baserar sig på ett större projekt

på teaterinstitutet vid Tammerfors universitet där skådespelarstudenter förbereder pjäser på ett språk som de inte har några kunskaper i. Syftet med övningen är att studenternas kroppsliga och röstliga framställning förstärks när de inte kan stödja sig till ordens idéinnehåll i den omfattning som vanligt. Syrjä undersöker om det spanska språket, eller redan en föreställning om att man talar det när man faktiskt talar finska, påverkar hur studenterna uttrycker sig med avseende på kropp, röst och tal.

Studenterna förbereder två versioner av en pjäs, den ena på finska och den andra på spanska. Pjäsen övas först på finska. Före övningsperioden av den spanska versionen får studenterna handledning i spanskans ljudsystem och övar sina repliker som självständigt arbete. Med det spanska manuskriptet har de fått en ljudinspelning av texten. Efter den självständiga arbetsperioden har gruppen två läsövningar med det spanska manuskriptet. Sedan övas pjäsen parallellt på finska och spanska i två veckor varefter fokus flyttas så gott som helt till den spanska versionen. (Syrjä 2007:27–29.)

Syrjäs analys består av akustiska mätningar och juryns bedömningar av inspelat auditivt och audiovisuellt material samt studenternas kommentarer i intervjuer och texter. Enligt åskådarjuryn använder skådespelarna rikligare gestik när de uppträder på spanska. Gesterna bedöms riktas mer uppåt och utåt (längre bort från kroppen) än i den finska uppsättningen. Syrjä (2007:288–289) resonerar att detta kan vara resultat av antingen stereotypa uppfattningar om den spanska kulturen eller en cirkel där kroppsliga förnimmelser, som orsakas av det främmande språket, gör kroppen rörligare vilket igen ökar förnimmelserna. Därtill visar akustiska analyser av inspelade repliker att de kvinnliga skådespelarna uttalar sina spanska repliker på en högre tonhöjd jämfört med sina finska repliker. I enlighet med Järvinen (2004) diskuterar Syrjä om detta beror på försöken att imitera den främmande intonationen. Vissa studenter i gruppen använder nämligen också tydligt större variation i tonhöjd i sina spanska repliker i det inspelade materialet och kommenterar skillnaden också själva i intervjuerna. Trots det förekommer inga signifikanta skillnader i variationsbredden i tonhöjd. Syrjä (2007:137) antar att det beror på att de repliker som använts som material i de akustiska mätningarna har inspelats i en studio där dialogen krympts till monolog. Detta skulle ha resulterat i att alla studenter inte levte med texten på samma sätt som på scenen.

Språket för alltså med sig något till framförandet. Därtill framgår att redan en föreställning om det spanska språket medan man talar finska kan inverka på framställningen. När studenterna föreställer sig att de talar spanska, bedöms deras artikulation som klarare och finska vokaler som artikulerade längre fram. Kvinnornas läsning bedöms som snabbare och mer energisk, och männens röst som ljusare och tätare. (Syrjä 2007:6, 292–296.) Beteckningen ljus kan förknippas med optimal adduktion av stämläpparna i förhållande till lufttrycket under dem. Därtill kan ljus röst vara följd av artikulation. Om talaren förkortar talröret, till exempel genom att höja struphuvudet, dra mungiporna åt sidan som i ett leende eller sätta tungan lägre fram i munnen, förhöjs formantfrekvenserna i talröret vilket påverkar klangfärgen (Laukkanen & Leino 1999:79). Också beteckningen tät syftar till fonationssättet: ju mindre luft som kommer genom stämläpparna under vibrationen desto tätare låter rösten (Laver 1980:132). På basis av sina resultat konstaterar Syrjä (2007:288) att främmande språk kan användas som ett hjälpmedel för att nå en artikulation längre fram och mer ljudlig röst.

Man kan alltså konstatera att användning av ett främmande språk påverkar flera områden i framförandet. Möjliga begränsningar i språkkunskaper kan höras i budskapets verbala innehåll. Därtill kan obekantskap med språket spåras i ickeverbal kommunikation, i förhållande till både rösten och kroppen. Främmande språk kan antingen reducera framförandet eller likaväl berika det, om det övas tillräckligt. Vissa drag i talet, så som tonhöjd eller storleken på gester, kan vara förknippade med modersmålet och det sätt att tala som människan vant sig vid. Det kan vara fråga om mönster som bär med sig kulturella betydelser och påverkar hur talaren bemöts. I nästa avdelning redogör jag för hur ickeverbal kommunikation skapar intryck av talaren.

2.2 Ickeverbal kommunikation

Ickeverbal kommunikation påverkar kraftigt det intryck som man får av en talare, redan under en kort tid. Babad m.fl. (2004) visar att redan en nio sekunders observation av en föreläsares ickeverbala kommunikation i föreläsningssituationen ger likriktade resultat som studenternas bedömningar av honom efter hela kursen. Forskarna (2004:24–25, 27)

presenterar en profil för föreläsare som bedöms som goda av sina studenter. Den mest avgörande av deras egenskaper är allmän expressivitet. Deras ickeverbala beteende är aktivt, starkt, intensivt och varierande. De är rörliga men samtidigt avslappnade och undviker att visa aktiviteter som Babad m.fl. (2004:24) ser som negativa: rynka ögonbrynen, stirra neråt eller vrida sig. Också röstbehandling är av stor betydelse. En god föreläsare använder sin röst varierande och som hjälpmedel för att få studenter att förstå. Rösten har hög tonstyrka och intensitet samt högt tempo. (Babad m.fl. 2004.) Undersökningens resultat stämmer med forskning från tidigare år (t.ex. Ray 1986) som visar att snabbt taltempo och variation i tonhöjd, särskilt kombinerade med varandra, förknippas med kompetens.

Också Gelang (2008), som forskat i svenska universitetslärares *actio*, kommer fram till liknande resultat. Om talarens energinivå är låg, uppfattas hen lätt som oengagerad. Ett genomgående lågt och lugnt taltempo upplevs som sövande. Odynamiska talare för sina del uppfattas som monotona, färglösa eller utan utstrålning. (Gelang 2008:208–211.)

Bucy (2003) som har forskat i hur publiken reagerar på tevens nyhetsrapporter under en nationell kris, granskar dominans (*potency*) i president George W. Bush televiserade kommunikation under och efter terrorattacken den 11 september 2001. Under det som Bucy kallar för icke-dominerande beteende verkar Bush spänd och inte helt självsäker. Han riktar blicken neråt eller bort från åskådarna och hans tal är osäker och hattig. Under sitt dominerande beteende däremot rör Bush huvudet lite framåt som i attack. Hans mungipor är neddragna och ögonbryn rynkade. Ögonkontakten är intensiv. Bucy beskriver Bush röst som mycket mer beslutsam och säker. (Bucy 2003:87.) I undersökningen framgår att informanterna skiljer klart på dessa mer och mindre dominerande utlåtanden till stor del på basis av Bush ickeverbala kommunikation. De Bush reaktioner som forskarna har värderat som mer dominerande bedöms också av informanterna som mer aktiverande, intensiva, stimulerande, behärskade och självsäkra än de reaktioner som forskarna värderat som mindre dominerande. Likaså bedömer informanterna Bush som mer ängslig och tystlåten i hans mindre dominerande utlåtanden jämfört med de mer dominerande. (Bucy 2003:86–88.)

Skillnaden mellan de här kommunikationsstilarna är viktig. Undersökningens resultat tyder på att presidentens kommunikation i dominerande stil kan förmildra publikens

negativa känslor om den kombineras med material som har låg intensitet, till exempel visar skådeplatsen efter en allvarlig händelse. Ingen verkan förekommer när dominerande kommunikationsstil kombineras med material som är hög i intensitet, till exempel visar själva händelsen. Bucy ser resultatet som ett förslag för en ny mediestrategi för kristidskommunikation. (Bucy 2003:92.)

Ledarnas ickeverbala kommunikation kan också ses som argument. Gelang och Kjeldsen (Gelang & Kjeldsen 2011, Gelang 2013) har forskat i actio i en valdebatt under presidentvalet i Förenta Staterna 2008. De skiljer mellan två retoriska strategier som de kallar för *utåtriktad actio* (*enacted actio*) och *behärskad actio* (*restrained actio*). De beskriver utåtriktad actio som aktiv, energisk och dynamisk. Det uttrycker talarens ”inner mental state, an emotion or opinion” (Gelang & Kjeldsen 2011:570) och tolkas ofta som att talaren är engagerad och passionerad. En talare med ett behärskad actio är däremot mer sansad och återhållsam i sitt ickeverbala beteende. Hen framstår som en person som kan kontrollera sina känslor. På det här sättet tas politikerns beteende som ett tecken på vilka karaktärsdrag de har – actiouttryck fungerar som *symptomatiska argument* för olika påståenden om deras ethos (se van Eemeren m.fl. 2002:96). Presidentkandidaterna kan använda dem för att prisa eller försvara sitt eget ethos eller attackera en annans. Detta kan vara mer eller mindre medvetet. (Gelang & Kjeldsen 2011.)

Enligt Gelang och Kjeldsen (2011:571) måste den som vill vinna debatten balansera mellan utåtriktad och behärskad actio eftersom båda två innebär eftersträvansvärda egenskaper för en president. Det som är anmärkningsvärt med tanke på actios stora betydelse för ethos i deras studie är att dessa ickeverbala argument inte behöver ha så mycket med talarens verbala argument att göra:

[...] nonverbal communication can evoke ethos argumentation that is relatively independent of the words spoken. The way a presidential debater conducts himself or herself through enacted or restrained actio, will affect the audience perception of the debater's general character, and thus offer an argument for or against the person's ability to be president. (Gelang & Kjeldsen 2011:573–574.)

I Valos (1994) avhandling fungerar finsk radiokommunikation som kontext där informanterna listar önskvärda egenskaper hos radoröster och bedömer ljudprov. Enligt dem är en bra radoröst klar och tydlig, varierande, lugn, tämligen låg, flytande, felfri

och noggrant artikulerad (Valo 1994:191). Prototypen för dålig radioröst däremot är en röst som är gäll, monoton, oklar och hafsig. Talfel ses som negativt. Det är dock värt att notera att även om lågt taltempo och fridfullhet bedöms som positiva drag, visar de sig inte vara det i själva bedömning av tal. Inte heller är röstens mjukhet självklart positivt. (Valo 1994:191–193.) Ickeverbale kommunikation observeras och bedöms alltså som helhet.

Valos (1994) resultat baserar sig på bedömning av audiomaterial. Hon resonerar dock att radiokontextens grundläggande krav på talkommunikation inte avviker från de som läggs på andra offentliga tal. Hon anser att hennes resultat bäst kan generaliseras till sådan medierad kommunikation där talaren och lyssnaren inte kan se varandra, men kan dock också likställas med normer som gäller annan offentlig verksamhet (Valo 1994:207–209). Jag anser att Valos avhandling ger en intressant bas för jämförelser även om mitt material är audiovisuellt. Talsituationerna liknar varandra på flera sätt: kontexten är offentlig och formell, talaren har en hög status och lyssnarna ställer höga krav på talaren (jfr Valo 1994:207–208).

När det gäller röst som förmedlar känslouttryck verkar sådana röstliga drag som berättar om antingen låg eller hög psykofysisk aktivitet förknippas med negativ valens. Laukkanen m.fl. (1997:166) supponerar att det beror på att hög aktivitet uttrycker potentiell hot, medan låg aktivitet kan signalera sjuka och närmande död. Laukkanen och Leino (1999:108) påpekar att mjuk röst associeras med till exempel sensitivitet, mjukhet, kvinnlighet och hjälplöshet. Enligt Valo (1994:71) kan tvekan dock också väcka känslor av mänsklighet.

3 Retorik

I det här kapitlet presenterar jag kort retoriken som teoriram. Jag redogör för de modeller där avhandlingens centrala begrepp *ethos* och *actio* förekommer och ger därefter en mer genomgående definition av båda. Under avdelningen 3.2 *Actio* förklarar jag *actios* förhållande till ickeverbal kommunikation och presenterar Gelangs (2008) modell om *actiokvalitéer* som jag använder mig av i analysdelen.

Retorik har sina rötter i antikens offentliga talarkonst. Hellspång (2004:13) beskriver retoriken på följande sätt: ”Utifrån en genomtänkt syn på det talade ordets verkningsmedel, talarkonstens uppgifter och utgångspunkter och talarens förhållande till sin publik ger retoriken en modell för hur man utarbetar och framför ett övertygande tal.” Enligt formuleringen erbjuder retoriken alltså omfattande kunskap om talet som genre och redskap för en ingående analys av den retoriska situationen. McCroskey (1978:6) definierar retorisk kommunikation som ”*the process of a source stimulating a source-selected meaning in the mind of a receiver by means of verbal and non-verbal messages*”. Både Hellspångs och McCroskeys definitioner innebär att talaren (eller *source* i McCroskey) försöker att leda publikens (*receiver*) tankar i önskad riktning (*source-selected meaning*). Retoriken översätts också ofta som ”konsten att övertyga” (jfr Hellspång 2004:46). Retorisk kommunikation är alltså målinriktad, men retoriken används även som teoriram i analyser av tal och texter ur mottagarens synvinkel.

Som framgår av Hellspångs definition, har talaren olika medel för att kunna framstå som övertygande. *Ethos*, *logos* och *pathos* kallas för de retoriska övertalningsmedlen eller apellformerna. *Ethos* kan ses som den uppfattning som publiken har om talaren och knyter således ihop med talarens karaktär. *Logos* syftar till själva orden och vädjar till publikens förnuft. *Pathos* syftar till de känslor som talet väcker hos publiken. För att kunna övertyga ska talaren använda alla tre medlen i lämpliga proportioner med tanke på den retoriska situationen. (Hellspång 2004:50–51.)

Rhetorices partes-modellen omfattar fem faser som beskriver processen där talaren förbereder sitt tal. *Inventio* syftar till talets innehåll, de idéer som vill förmedlas till publiken. Medan *dispositio* står för talets form och ordningsföljd, innebär *elocutio*

budskapets stil och språkliga utsmyckning. Under fasen *memoria* är det meningen att talaren memorerar eller övar sitt tal, så att *actio*, själva framförandet av talet, blir lyckat. (Se t.ex. McCroskey 1978:102–202 och Hellspång 2004:77–190¹.) Den så kallade partesmodellen kan hjälpa talaren att bygga upp sitt tal, men den kan också användas som analysmodell.

I den här avhandlingen är jag intresserad av hur ett främmande språk påverkar talarens framträdande och genom det den bild som skapas av honom. Talets själva innehåll står alltså inte i fokus i första hand. Därför koncentrerar jag mig endast på partesmodellens *actiofas* och *ethos* av *apellformerna*. Hur innehållet (*logos*) står i kombination med *actio* påverkar förstås också talarens *ethos*, på samma sätt som talarens *actio* kan vädja till lyssnarens känslor (*pathos*) som inte alls är irrelevant med tanke på talarens *ethos*. Anknytningarna är många, men på grund av omfattningen av den här avhandlingen har jag valt att begränsa min analys till *actio* och *ethos*. Om relevant, tar jag upp kort även *logos* och *pathos*, men även där utgår jag från *actio*.

3.1 Ethos

Kort sagt kan *ethos* förklaras som den attityd en mottagare har mot en avsändare vid en bestämd tidpunkt. Så som andra attityder, finns också denna attityd i mottagarens tankar. *Ethos* är alltså faktiskt något som *mottagaren* har. (McCroskey 1978:67–68.) Det baserar sig dock på de iakttagelser som mottagaren gör om avsändarens egenskaper och verksamhet i kommunikationssituationen, och därför är det praktiskt att tala om ”talarens *ethos*”.

Aristoteles (2012:11) anser att bedömningen av talarens *ethos* händer under talet. *Ethos* består av komponenterna kompetens, karaktär och välvilja. Om talaren har alla dessa tre egenskaper får hen publikens förtroende. Saknar hen kompetens kan hen inte göra sig en uppriktig idé om olika ärenden. Saknar hen en god karaktär säger hen inte vad hen

---

¹ Vid sidan av dessa fem faser presenterar Hellspång (2004:77–89, 178–187) ytterligare två: *intellectio* som den allra första fas som syftar till analysen av den retoriska situationen och *pronuntiatio*, ”handlingen att tala”. Hellspång framställer *pronuntiatio* som parallell fas med *actio*, som i hans modell endast innebär talarens kommunikation i förhållande till kroppen och inte till rösten.

menar. Utan välvilja ger hen inte bästa råd även om hen skulle veta vilka de är. (Aristoteles 2012:60.) Även om ethos bara utgör en del av de retoriska övertalningsmedlen, inverkar logos och pathos på hur den ser ut. Talarens kompetens syns i talets logos och karaktär och välvilja i pathos (jfr Hellspång 2004:51).

Ethos är inte något oföränderligt utan kan variera i många avseenden. Eftersom ethos handlar om en mottagares uppfattning om en avsändare vid en bestämd tidpunkt, är det inte något en gång förtjänt och därefter stabilt. Det är inte heller en enda homogen uppfattning i en grupp mottagare. Det finns olika ethos hos olika mottagare och vid olika tidpunkter. (McCroskey 1978:68.) McCroskey (1987:67–68) uppdelar ethos i *det inledande ethos*, *det härledda ethos* och *det slutliga ethos*. ”Varje gång som en talare tar ordet sätter han sitt *ethos* på spel”, förklarar Kjeldsen (2006:141).

Det inledande ethos tilldelas talaren innan ett enda ord är sagt. Det handlar om den uppfattning som publiken har om talaren precis före talet. Det baserar sig på hans bakgrund (till exempel utbildning) samt tidigare uttalanden och handlingar och fungerar som utgångspunkt för mottagarnas tolkning av talet. Ett högt inledande ethos får publiken att antingen gärna lyssna eller fästa uppmärksamhet på talaren. Den största delen av experimentell forskning kring ethos har koncentrerat sig på just den här typen. (McCroskey 1978:71–75.)

Det härledda ethos skapas under talets gång. Vid sidan av själva *actio*, framförandet av talet, påverkas ethos av de retoriska förarbetsfaserna (Kjeldsen 2006:136). Talets tema och argument, disposition, uttryck och ordval samt hur man övat talet kommer till uttryck i själva framförandet och spelar således roll för hur talaren uppfattas.

Det slutliga ethos är det intryck som lyssnarna har av talaren efter talframförandet. Det är ”en produkt av växelverkan mellan inledande och härlett ethos” (McCroskey 1987:82). Det slutliga ethos är utgångspunkten till vidare utveckling av talarens ethos, det vill säga det inledande ethos i nästa retoriska situation. Det slutliga ethos kan alltså vara mycket lik det följande inledande ethos. Den här indelningen lägger dock vikt på processen som sker i varje kommunikationssituation där ethos utvecklas och förändras över tid (Kjeldsen 2006:140). Kjeldsen (2006:141) menar att alla talarens uttalanden

tillsammans bidrar till ett stabilare ethos och ”skapar en mer generell uppfattning” om vem talaren är.

3.2 Actio

Som tidigare framgått syftar actio till kvalitéer i förhållande till kroppen och rösten i en retorisk situation. Trots många gemensamma drag kan actio dock inte användas synonymt med ickeverbal kommunikation. Det som skiljer dem åt är att actio alltid framförs i en retorisk situation där talarens syfte är att övertyga (Gelang 2008:28–29). Ickeverbal kommunikation förekommer ofta utanför actio, men actio innebär alltid ickeverbal kommunikation.

Som begrepp är actio historiskt, socialt och kulturellt betingat. Det som ses som ett övertygande actio i en situation kan framstå som olämpligt i någon annan. Samma gäller olika tider och olika kulturer. (Gelang & Kjeldsen 2011:568.) Detta ger actio en betydande roll. Om talaren gestikulerar eller ger ifrån sig ljud som inte passar in i situationen urvattnas det goda talet och alla dess förarbetsfaser (Quintilianus 2014:190). Gelang (2008:11) konstaterar att actio ofta setts som en form, en stildimension eller en konst som ackompanjerar, förstärker och förhöjer det verbala budskapets mening. Hon framhäver att actio visat sig vara mycket mer än det – en integrerad del av mänsklig kommunikation. Med hjälp av actio skapar talaren intryck av till exempel dominans och gemenskap och styr publikens reaktioner. Actio har en funktionell betydelse i den retoriska kommunikationen. (Gelang 2008:11–12.)

McCroskey (1968:221–232) delar in ickeverbal kommunikation i sju huvudkategorier. Varje kategori har ett visst perspektiv där kommunikationen betraktas från: (1) Proxemik syftar till användning av rummet, (2) kronemik till tiden (3) ockulesik till ögonkontakt, (4) haptik till hur känslor kommuniceras med hjälp av beröring, (5) kinestik till gester, (6) objektik till valet och användning av föremål och (7) vokalik till röst och dess kvalitet. Sådana avgränsade områden kan tänkas som separata källor som förmedlar var sitt budskap i form av enstaka uttryck (se Valo 1994:23). Gelang kallar dessa områden för *modaliteter* (2008:29). När talaren alltså använder sig av enstaka

uttrycken röstlig betoning och en handrörelse för att få fram sitt budskap, använder hen alltså modaliteterna vokalik och kinestik.

Forskning inom ickeverbal kommunikation brukar dock i dag inte koncentrera sig på enstaka uttryck utan en holistisk syn på den som framträder. Babad m.fl. (2004:27–28) konstaterar att man sällan får betydelsefulla resultat genom mikroanalyser där till exempel ögonkontakt eller nickar studeras. Ibland visar de bara några allmänt kända effekter, som att leenden ger ett positivt intryck av talaren. Effekten av uttrycken är för det mesta beroende av den kontext där de utförs och borde därför inte klassificeras som antingen positiva eller negativa i sig. Enligt forskarna blir mikroanalyser nyttiga först när de används för att formulera enstaka profiler i olika kontexter. (Babad 2004:27–28.)

Likaså räcker det inte att man fäster uppmärksamhet bara på en modalitet i ickeverbal kommunikation (Gelang 2013:31). Olika modaliteter bidrar tillsammans till hela framförandet. Medan vissa talare använder riklig gestik vid sidan av samlad röstbehandling, kan andra känna det naturligare att utnyttja ansiktsuttryck och ögonkontakt. Båda kan dock uppfattas som trovärdiga. Därför är det motiverat att man koncentrerar sig på samverkan mellan olika modaliteter, analyserar multimodalt, i stället för att studera hur användning av endast till exempel ögonkontakt påverkar bilden av talaren. Därtill är det viktigt att iaktta inte bara *vad* talaren gör men också *hur* hen gör det. (Gelang 2013:31.)

Exempel på forskares tillvägagångssätt i analyser av ickeverbal kommunikation är Mehrabians (1977) tredimensionella referensram, där all ickeverbal kommunikation kan ses som uttryck för positivitet, mottaglighet eller dominans, eller Gelangs (2008) actiokvalitéer, energi, tempo och dynamik, som jag använder mig av i den här avhandlingen. Dessa utgångspunkter innebär att enstaka uttryck används som bas för en mer heltäckande tolkning av talaren (jfr Mehrabian 1977:viii).

Gelang (2008:216) har kommit fram till att större teman som påverkar publikens tolkning av talarens actio handlar om framförandets kvalitativa aspekter. Gelang benämner dem actiokvalitéer. Actiokvalitéerna innebär det som inom kommunikationsforskningen ofta kallas för *paralingvistik* och *parakommunikation*, alltså kvalitéer i rösten och den kroppsliga kommunikationen. Actiokvalitéerna ”skapar

nyanser och ger variation åt actio” (Gelang 2008:205). På basis av sin undersökning av actio hos föreläsare vid universitet tar Gelang upp tre kvalitéer: energi, tempo och dynamik. Hon påpekar att det kan vid sidan av dessa finnas även andra, av situationen beroende kvalitéer (Gelang 2008:208).

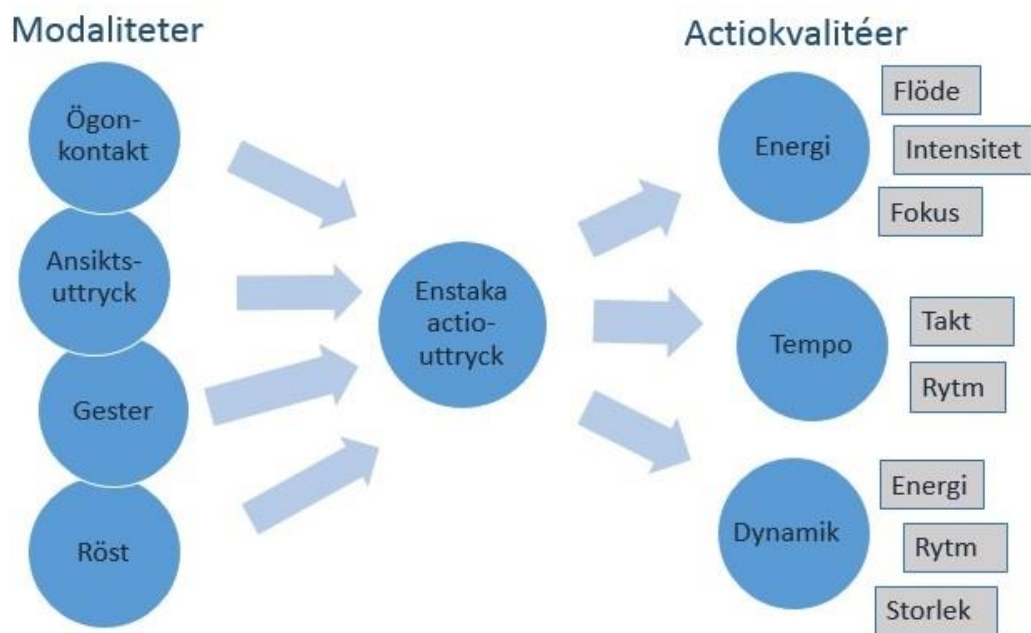
Energi innebär delområdena *flöde*, *intensitet* och *fokus*. Flöde syftar till ”den energi, konstant eller varierad, som finns i den ström av actiouttryck som produceras under ett talframträdande” (Gelang 2008:208–209). Med intensitet beskrivs energin i enskilda uttryck. Den sista av de tre aspekterna, fokus, koncentrerar på var energin riktas till. Kanaliseras den till det som är viktigt i framförandet, så som betoning av väsentliga ord? Eller frigörs den genom suckar och rörelser som saknar betydelse med tanke på framförandets innehåll? (Gelang 2008:208–210.)

Med tempo menar Gelang framförandets grundläggande takt som kan vara långsam eller hastig eller något däremellan. *Rytm* för sin del syftar till variationer i tempo. Relationen mellan tempo och rytm kan förtydligas med hjälp av musik: en traditionell poplåt spelas i ett visst tempo, men inom det finns olika rytmer. Så som i poplåtar kan tajming spela en stor roll också i ett framförande. (Gelang 2008:211.)

Den tredje actiokvalitén dynamik handlar om variationen i actio. Den dynamiska variationen produceras oftast med hjälp av olika grad av energi och rytm och dessutom storleken på gester (Gelang 2008:210). På så sätt överlappar de tre actiokvalitéerna varandra.

Förhållanden mellan modaliteter, enstaka uttryck och actiokvalitéer exemplifieras i figur 1. Enstaka uttryck kommer alltså från olika modaliteter (”källor”) med hjälp av vilka uttryck också kan kategoriseras. Hurdana enstaka uttryck är påverkar actios kvalitativa aspekter, det vill säga actiokvalitéer.

Flera actiokvalitéer kan aktiveras samtidigt. Det vill säga att till exempel en rörelse kan beskrivas med ord som anknyter till både energi och rytm, till exempel som energisk och snabb. På samma sätt kan flera modaliteter ingå i actiokvalitativ beskrivning: man

Figur 1 Förhållandena mellan modaliteter, enstaka actio-uttryck och actiokvalitéer med sina delområden.

kan beskriva en handrörelse eller både handrörelsen och det samtidiga ansiktsuttrycket som energiska. (Gelang 2008:207.)

4 Metod

Man kan anta att presidentens tal syftas vara likadant på båda språk. Därför förväntar jag att det blir viktigt att koncentrera inte bara på *vad* han gör men också *hur* han gör, alltså skillnaderna i framträdandet på finska och svenska. För att studera detta utför jag min jämförande analys med hjälp av Gelangs (2008) begreppsapparat för actiokvalitéer. Detta innebär att enstaka actiouttryck inte står i fokus utan ligger som grund för min tolkning av energi, tempo och dynamik i respektive tal.

Jag utför en deskriptiv näranalys av de två nyårstalen med hjälp av både kvalitativa och kvantitativa metoder. På basis av en preliminär granskning av materialet avgränsar jag analysen till de modaliteter där största skillnader förekommer: kinestik, ockulesik, kronemik och vokalik. Jag beskriver de enstaka uttryck som de här modaliteterna innefattar i respektive tal och redogör för hur de bidrar till de tre actiokvalitéerna (se figur 1). Därefter diskuterar jag hur actiokvalitéerna påverkar talarens ethos. Jag refererar till vissa uttryck i materialet med hjälp av tidpunkten i parentes. De mätningar som utförs av respektive nyårstal finns samlade i tabell 1.

Tabell 1 Modellen för analyser av kinestik, ockulesik, kronemik och vokalik.

Kinestik	gester	huvudet
	mimik	pannan ögonbrynen munnen
Ockulesik	ögonkontakt	ögonen
Kronemik	tempo	stavelser/10 sekunder
	rytm	auditiv analys + mätning
Vokalik	intensitet	variationsbredd
	grundtonsfrekvens (F0)	fördelning i olika tonhöjder minimal- och maximalvärde medelvärde och typvärde
	röstkvalitet	långtidsmedelvärdesspektrum (LTAS)

I analysen av kinestik står gester och mimik (ansiktsuttryck) som studieobjekt. Jag koncentrerar mig på hur presidenten gestikulerar och använder pannan, ögonbrynen och munnen som medel i talframträdandet. De gester som kan antas vara avsiktliga i relation till talens innehåll begränsar sig till huvudrörelser. Ockulesik innebär alltså analysen av ögonkontakt.

I analysen av kronemik studerar jag presidentens tal i förhållande till tempo och rytm. Taltempo mäts i stavelser per 10 sekunder. Stavelser föredras för ord eftersom materialet omfattar två språk. Vad gäller rytm närmar jag mitt material i första hand auditivt. De fall som sticker av i materialet (till exempel långa pauser) mäter jag för att få objektiv information och en bekräftelse för den auditiva iakttagelsen.

Vokalik studeras i förhållande till talstyrka (intensitet), tonhöjd (grundtonsfrekvens) och röstkvalitet. Det är inte möjligt att mäta den reella intensiteten av rösten i respektive tal eftersom de inställningar som använts under inspelningssituationen är okända. Det går dock att mäta variationsbredden mellan den minimala och den maximala intensiteten som används under talet. Utifrån variationsbredden kan man resonera kring betoning och intonation som bidrar till talets dynamik. Av grundtonsfrekvens mäts dess fördelning i olika tonhöjder samt minimal- och maximalvärde, medelvärde och typvärde. Röstkvalitet illustreras med hjälp av ett långtidsmedelvärdespektrum (LTAS efter *long time average spectrum*) som visar hur ljudenergin fördelas i olika frekvenser. I analyserna använder jag mig av programmet Praat (Boersma & Weenink 2015) som är lämpad för fonetiska och akustiska analyser av tal.

5 Analys

Det här kapitlet rymmer min analys av republikens presidents nyårstal 2015. Jag behandlar kinestik och ockulesik, kronemik samt vokalik i tre underkapitel. I den sista avdelningen sammanfattar jag min analys av de här modaliteterna i förhållande till actiokvalitéerna energi, tempo och dynamik och resonerar hur actio inverkar på talarens ethos i respektive tal. Jag granskar det finska och det svenska talet parallellt genom hela kapitlet. Jag har valt detta presentationssätt eftersom jag anser att det ger bästa inblick på skillnaderna mellan de två actio.

5.1 Kinestik och ockulesik

Det som händer under både det finska och det svenska talet är vid första anblick ganska smått. Kontexten innebär att stilen är medvetet sansat. Det är fråga om ett festligt, traditionellt tal i finländsk talkultur, där rikligt gestikulerande inte är så vanligt. Som traditionen lyder, sitter presidenten vid sitt bord mitt emot kameran. Han håller händerna på varandra framför sig på bordet och rör dem ytterst lite. Man kan anta att dessa rörelser inte är avsiktliga eller ens medvetna. Ställningen begränsar kinestiken på två sätt. För det första är bara överkroppen synlig och kan användas som medel i kommunikationen. För det andra är ställningen relativt statisk. Det är ovanligt att gestikulera med händerna medan man håller tal vid ett skrivbord. Även i en talarstol, där man vanligtvis inte heller flyttar sig ifrån under allvarliga tal, verkar gestikulering naturligare eftersom talaren står. Kontexten och ställningen gör talen relativt odynamiska i förhållande till kinestik.

De få gester som förekommer är små i båda talen. Presidenten byter position några gånger under talet, tre gånger i det finska och fem gånger i det svenska, alltid mellan en mening så att hela hans synliga kropp är i rörelse. Den kinestik som kan antas vara avsiktlig i relation till talens innehåll begränsar sig till huvudrörelser och ansiktsuttryck. Niinistö rör på huvudet medan han talar, nickar och lyfter det uppåt. Han rynkar pannan, rynkar eller lyfter ögonbrynen och kisar lite ibland. Det finns inte någon påfallande

skillnad mellan huvudrörelser och ansiktsuttryck mellan det finska och det svenska talet. Ett ställe sticker dock av i materialet.

Niinistö avviker från sin allvarliga stil en gång i båda talen. Det händer i slutet av talet när han nämner veteranen Hannes Hynönen och hans föredömliga livssyn (fi. 10:03, sv. 24:09). Då ler han moderat. I det svenska talet bryts ögonkontakten inte, men i det finska talet riktar Niinistö blicken ner, som för att erinra sig Hynönens ord eller situationen där han träffade den här ”levnadsexperten”. Avvikelsen har en humaniserande effekt. Leenden kan tolkas som välvilja mot lyssnarna. När presidenten flyttar blicken från promptern i det finska talet, där han annars strikt läser upp texten, får publiken se att det inte är en programmerad maskin som talar utan en människa som tänker själv och har känslor. Det går bara att spekulera om blicken är planerat eller improviserat och varför det bara förekommer i det finska talet. Är det svårare att flytta blicken från en text på främmande språk? Hur som helst gör leenden och särskilt blicken framställningen en aning mer dynamisk.

Vad annars gäller ockulesik finns det en till egenskap i det svenska talet som skiljer sig från det finska. Det är en så liten rörelse som blinkning. Under det svenska talet blinkar Niinistö betydligt mindre ofta än under det finska talet. Medan han verkar blinka vid behov när han talar finska, blinkar han på svenska nästan enbart mot slutet av en fras. Den här skillnaden i blinkning har förmodligen att göra med att han läser talet på en teleprompter. Man blinkar mer sällan när man är extra koncentrerad, och att läsa en text på ett främmande språk kräver mer uppmärksamhet jämfört med modersmålet. Effekten är slående. Att presidenten tittar intensivt på den text han läser är särskilt oförmånligt i det här sammanhanget eftersom han samtidigt tittar oavbrutet rakt in i kameran. Den intensiva kontakten känns tryckande. Det får honom att se trött och ansträngd ut och framstå som något spänd och osäker. Framförandet känns något onaturligt jämfört med det finska. Karakteriseringarna trött och ansträngd syftar till att framförandets energinivå är låg.

5.2. Kronemik

Kronemik syftar till tidsanvändningen i framförandet. Jag behandlar först talens grundläggande tempo och betraktar sedan rytmen, alltså variationer i tempot.

5.2.1 Tempo

Tabell 2 visar taltempot i det finska och det svenska talet i fyra ställen. Tempot har mätts i början, i slutet och i två ställen mellan dem (mitten 1 och 2). Tabellen visar att medan tempot i det finska talet är nästan konstant i början och i mitten och blir långsammare först i slutet, fördröjs det svenska talet strax efter början och håller cirka samma hastighet under resten av talet. I båda talen är tempot dock högre i början och i mitten än i talets slut.

Om man jämför tempot i respektive tal ser man att det är högre i det finska talet i alla mätta ställen. Skillnaden i tempot mellan talen är 9-20 stavelser. Den är klart hörbar åtminstone i mitten av talen, där det svenska talet är mer än 10 stavelser långsammare än det finska.

Tabell 2 Taltempo i antalet stavelser per 10 s i början, mitten och slutet av presidentens nyårstal på finska och svenska. Den lilla siffran inom parentes markerar skillnaden i relation till tempot i början av respektive tal.

	början	mitten 1	mitten 2	slutet
finska	42	41 (-1)	45 (+3)	33 (-9)
svenska	32	27 (-5)	25 (-7)	24 (-8)
skillnad	10	14	20	9

Olika modaliteter inom ickeverbal kommunikation förekommer ofta i samverkan med varandra för att understryka det viktiga. Ett exempel på detta är röstlig betoning som kombineras med upphöjda ögonbryn och en nick. Talets tempo och rytm hörs inte bara i rösten utan avspeglas också i andra modaliteter. I det svenska talet förekommer också huvudrörelser och ansiktsuttryck i långsammare takt än i det finska talet.

Det förekommer ställen där tempot sänks utan att det har någon tydlig betydelse i relation till talets innehåll. Jag behandlar dem i nästa avsnitt.

5.2.2 Rytm

Vad gäller rytm är det typiskt för Niinistö både i det finska och det svenska talet att han skiljer av de sista orden i meningen med korta, så kallade mikropauser. Det kan leda till att dessa ord blir (ibland onödigt) betonade men också till att betoning, så ofta använt, förlorar sin kraft. Under båda talen går rytmen för det mesta hand i hand med talets innehåll. Det innebär att Niinistö sänker tempot och håller längre pauser när det gäller förteckningar eller viktiga saker som han vill understryka. Det finns några störningar i taltempot som förmodligen har att göra med telepromptern där Niinistö läser talet.

Även om det är vanligt att en läsning av ett festligt tal rymmer korta fraser och många pauser (se till exempel Heikkinen 2006:190 om instruktioner för uppställning av ett tal) finns det en skillnad i flödet mellan det finska och det svenska nyårstalet. Niinistö håller flera pauser på svenska och därmed bryts svenska meningar i mindre delar. Exempel 1 och 2 visar samma sats i respektive tal².

(1) (.hh) pyrimme edesauttamaan konfliktin ratkaisuyrityksiä (.hh) sekä
jatkamaan kaikkea sitä yhteistyötä (.h) mikä näissä oloissa on mahdollista
(3:02)

(2) vi (.) strävar efter (.hh) att (.) främja (.) försöken (.hh) att (.) lösa konflikten
(.) och att[ö] fortsätta (.h) allt samarbete (.) som under dessa förhållanden
(0.2) är möjligt (14:50)

---

² Förklaring av transkriberingstecken finns i bilaga 1.

I den finska meningen i exempel 1 håller Niinistö enbart två pauser, de finns mellan satserna där han också andas in. Den svenska meningen i exempel 2 är mer staccato med sammanlagt tio pauser, även om den byggs av bara två satser mer än den finska.

De pauser som bryter kraftigast mot det förväntade flödet av talet förekommer i samband med ord som Niinistö uttalar fel eller som annars verkar svåra för honom. Pauserna är antingen tomma pauser (tystnad) eller inandningspauser. Det svenska talet rymmer tio sådana pauser, medan det finska talet bara en, som möjligen har att göra med telepromptern där han läser upp talet. Medan det kan vara svårt att se orsaken bakom alla ologiska pauser, kan en viss systematik spåras i de omgivningar där de förekommer. Exempel 3 visar ett fall:

- (3) (.hh) vi fördömer (.hh) de (.) <olagliga> (.) annekteringarna (0.2) (.hh) det olagliga bruket av[ö] (.) vapenmakt (.) (.hh) och försöken att begränsa (.) statens (.hh) självs[ö](0.2)bestämmanderätt (13:23)

Meningen rymmer en liststruktur med en inandningspaus mellan varje del på listan. Den första inandningspausen i exemplet förekommer redan efter två ord, vilket är ett ovanligt ställe för en andningspaus. Att också den följande nominalfrasen *de olagliga annekteringarna* avbryts av en paus mellan attribut och dess huvudord antyder att den första inandningspausen kanske används för att vinna tid att kontrollera det som kommer som nästa i texten. På samma sätt föregås ordet *självbestämmanderätt* av en inandning och avbryts av en paus. Att ordet inte är helt bekant för talaren kan också dömas av att det får ett onödigt foga-s.

Ännu tydligare blir användningen av inandningspauserna som tankepauser när de förekommer i samband med sådana ljud som markeras med en bokstav i ortografin men uttalas olika i olika ljudomgivningar. I exempel 4 och 5 står bokstaven g för ljuden/g/, /j/ och /sj/.

- (4) (.hh) båda länderna är mycket (.hhh) <ennn>gagerade (0.7) i detta arbete (17:43)

- (5) (.hh) om vi (.hhh) /g/enuint[ä] (.) vill påverka (0.3) (.hh) är det nu (.) läge (.) att säga (21:57)

I dessa exempel, där det svåra ordet förekommer i mitten av en fras, håller Niinistö en paus före och en annan efter ordet. I exempel 4 kommer den andra pausen strax efter det svåra ordet *engagerade*, i exempel 5 håller Niinistö en mikropaus strax efter ordet *genuint* och en längre paus efter två ord i satsgränsen. Medan pausen före ordet kanske har som funktion att skaffa tid för talaren att erinra sig hur ordet uttalas skulle den andra pausen kunna tjäna som ett ögonblick där han kontrollerar om ordet kom ut riktigt.

Vid sidan av svåra ord förekommer pauser efter fel som framgår av exempel 6 och 7.

(6) (.hh) samma mänschliga (0.2) (.hh) lagbundenheter (.) kvarstår dock (19:37)

(7) (.h) talen har hållits (0.3) nu det är (0.4) dags (.) för (.) >handling<. (22:26)

I exempel 6 håller Niinistö en paus efter att han gjort ett fel i uttalet av ordet *mänskliga*. Samma händer i exempel 7 efter ordföljdsfel *nu det är*.

Vid sidan av tomma pauser och inandningspauser förekommer ett drag som åhöraren fäster uppmärksamhet på. Det kommer upp semantiskt tomma svagt artikulerade vokaler i slutet av ord, såväl i det finska som i det svenska talet, som i exempel 8 och 9.

(8) (.h) tai että näkee (.hh) ettei sitä nyt[öö] olla toinen toistaan kummempia (10:53)

(9) (.hh) vi har också (.) fört (0.2) h(.h) vårt[öö]h Nato(.)partnerskap (.hh) till en ny nivå (.h) och (.) fortsätter (.) med detta (.) arbete (17:55)

Dessa ljud förekommer i samband med korta ord som slutar på konsonant så som *kun, on, jos, sen, nyt* i finskan och *att, av, vårt, sitt* i svenskan. I svenskan fogas de också ofta till verbformer som slutar på konsonant, till exempel supiner. I dessa exempel varar ljudet 0,25 s i finskan och 0,28 s i svenskan. Eftersom ljuden förekommer både i finskan och svenskan, kan de antas vara talarens maner. Det är dock intressant att de förekommer oftare och också varar längre i det svenska talet. Antalet beror kanske på att det är vanligare att ord slutar på konsonant i svenskan. Men kan längden vara resultat av att talaren framträder på främmande språk och använder också dessa ljud som tankepauser? Det kan vara fallet i exempel 3 och 5 ovan där Niinistö tvekar och håller flera pauser. Å andra sidan kan längden också bero på det lite lugnare taltempot i det svenska talet. Detta skulle vara intressant att studera närmare i fortsättningen.

På basis av materialet kan man sluta sig till att flitig användning av pauser i det svenska talet kan vara följd av att talaren är osäker med språket. Längre, mer störande pauser, förekommer ofta före eller efter svåra ord och fel. De ger talaren mer tid att antingen förbereda sig och läsa ut vad som kommer nästa i texten eller kontrollera om ordet uttalades riktigt.

Den här slutledningen stödjäs av Moore (1991:147) som har klassificerat pauser i finskan. Hon konstaterar: “[...] speakers rarely use up their entire air supply (Borden & Harris 1980:72–73), so that they have to pause just to get more air. Normally there are other reasons to pause that occur first, and these are exploited opportunistically for breathing.” Dessa ”andra skäl” skulle här vara osäkerheten i språket som leder till att Niinistö ibland andas in på konstiga ställen. Medan det svenska talet rymmer 55 inandningar i mitten av en sats, är det motsvarande antalet i det finska talet endast 15.³ Det här passar ihop med det som Skehan (2009:514) konstaterar om modernmålstalare och icke-modernmålstalare: det som blir betydelsefullt med tanke på flyt är inte nödvändigtvis antalet pauser utan snarare ställen där de hålls. Medan gränsen för två analysenheter (*AS-units* efter Foster m.fl. 2000) är ett naturligt ställe för en nativtalare att hålla en paus, verkar de som talar främmande språk hålla sina pauser i mitten av satser, till exempel när de möter oförutsedda lexikala utmaningar. (Skehan 2009:513–514.) Moores och Skehans iakttagelser gäller spontant tal som skiljer sig från läsning i många avseenden. Jag anser dock att de även kan gälla här. Högtidstal är nog ofta övade och därmed också ställena för inandning planerade men när talaren läser sitt tal på främmande språk, kan jämförbara stunder av tveksamhet uppstå.

Vilken betydelse har pauser och deras frekvens i talet? Att ett ord både föregås och följs av pauser kan leda till att dess idéinnehåll betonas även om det inte är menat att spela någon större roll i meningen. Talaren kanske fyller pauser med inandning eller extra ljud för att verka naturlig och undvika tystnad. Ibland får pauserna dock talaren att verka osäker.

---

³ Förtäckningar är inte medräknade. Man kan också diskutera om pausen kan vara motiverad i några fall där den förekommer i en sats med långa nominal- eller verbalfraser eller en satsförkortning.

5.3 Vokalik

I den här avdelningen presenterar jag min analys av talen i förhållande till deras intensitet och tonhöjd samt röstkvalitet.

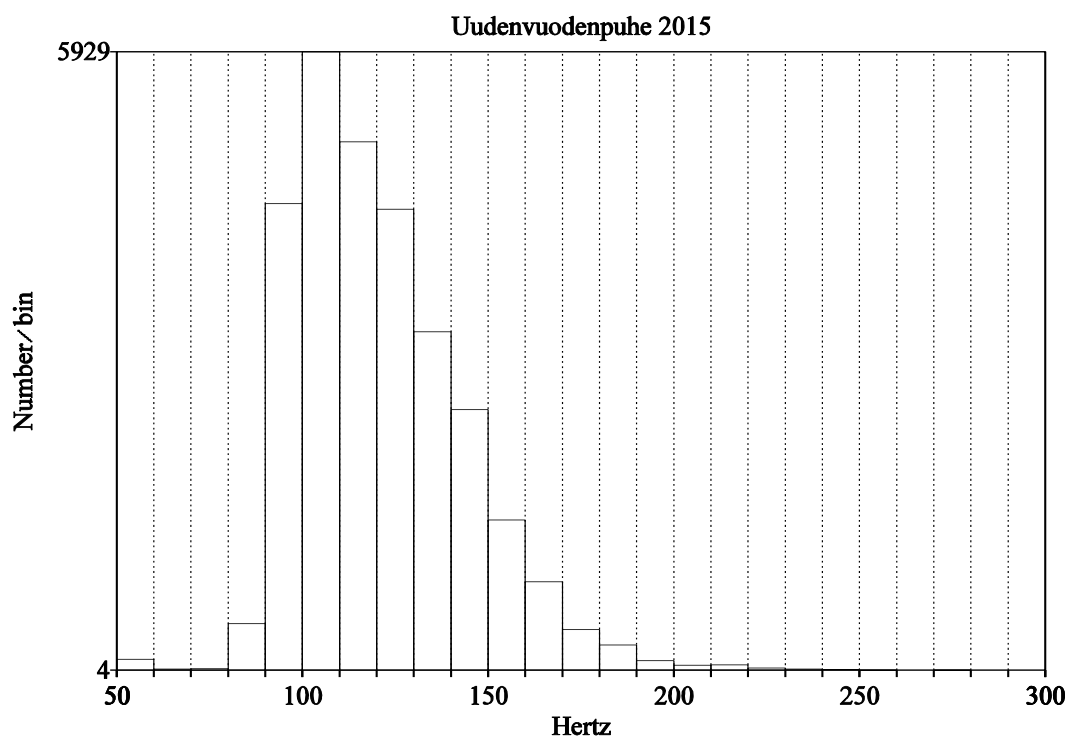
5.3.1 Intensitet och tonhöjd

Variation, typvärde och medelvärde av grundtonsfrekvens och variation i intensitet finns samlade i tabell 3. Som tabellen visar finns det ingen skillnad mellan minimal grundtonsfrekvens i de två talen och knappast någon hörbar skillnad i maximal grundtonsfrekvens heller. Medelgrundtonsfrekvens är 122 Hz i det finska och 115 Hz i det svenska talet. Den är alltså 7 Hz (en halvton) högre i det finska talet. Skillnaden är inte stor men visar riktningen och bekräftar det som tycks höras med örat.

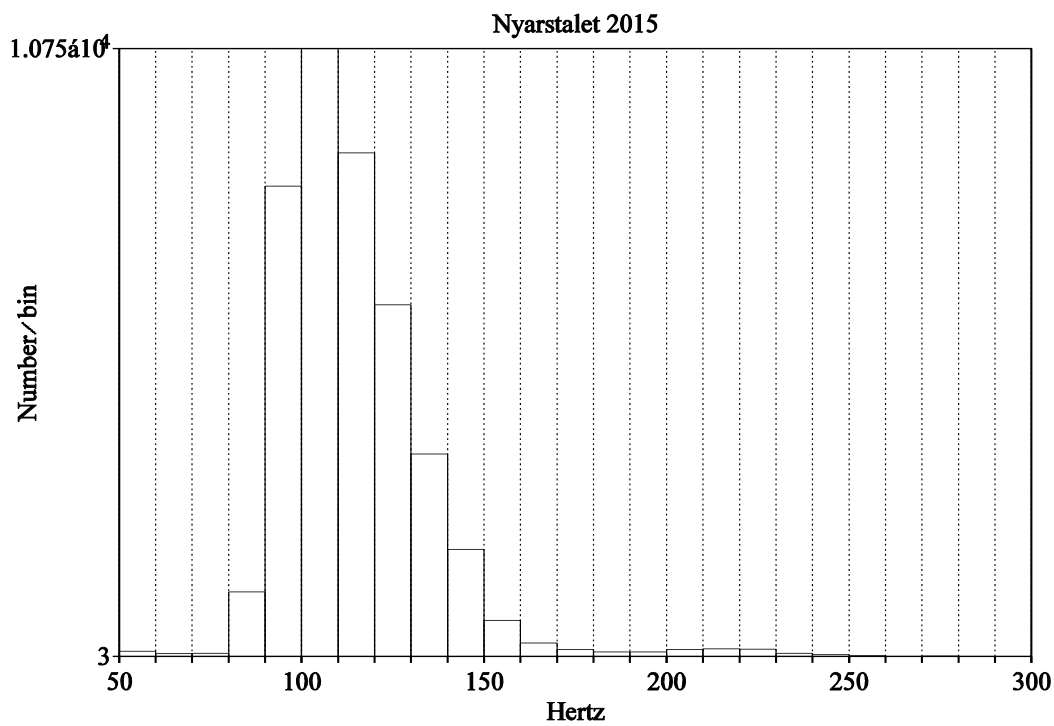
Tonhöjden kan studeras närmare med hjälp av F0-fördelning. Histogrammen (figurerna 1 och 2) visar vilka grundtonsfrekvenser som förekommer under respektive tal och i vilken mån de har använts. Den mest förekommande grundtonsfrekvensen (typvärde, se också tabell 3) för båda talen är i genomsnitt 105 Hz. I histogrammen syns att stolparna

Tabell 3 Variation, typvärde och medelvärde av grundtonsfrekvens och variation i intensitet i presidentens nyårstal på finska och svenska.

	minimal F0 – maximal F0 (Hz)	F0 typvärde (Hz)	F0 medelvärde (Hz)	intensitets- variation (dB)
finska	44–293	105	122	52
svenska	44–298	105	115	49

Figur 1 F0-fördelning i presidentens nyårstal 2015 på finska.

Figur 2 F0-fördelning i presidentens nyårstal 2015 på svenska.

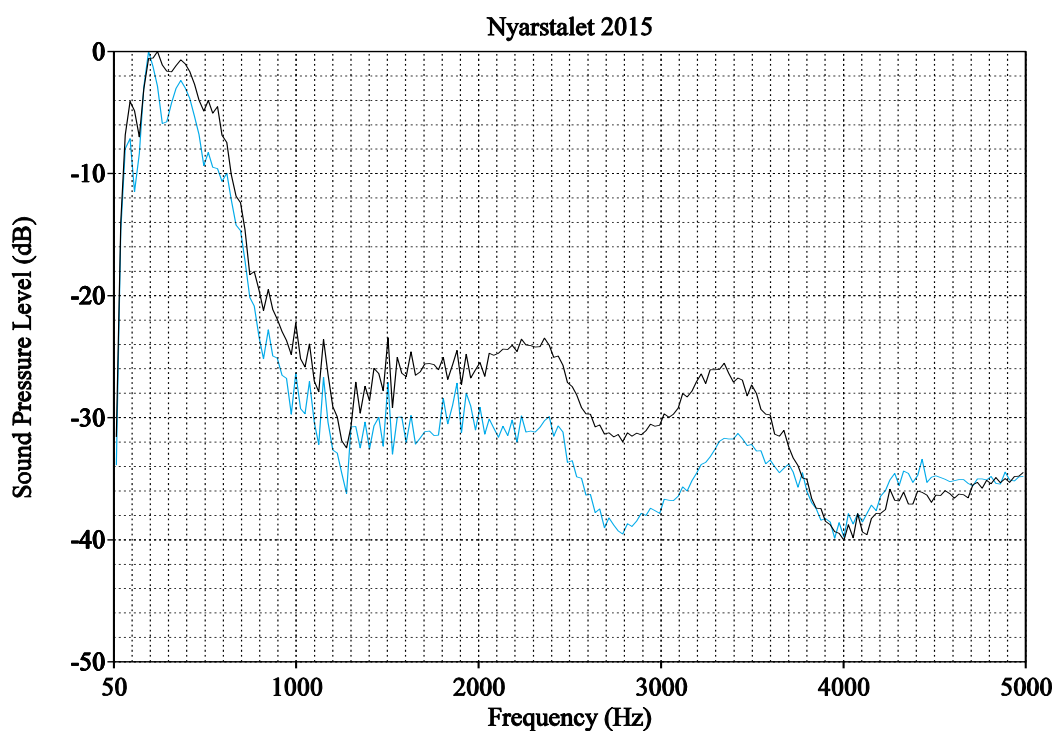
som representerar frekvenser över typvärdet sjunker mer brant i det svenska talet än i det finska. Det betyder att även om Niinistö använder samma frekvenser i båda talen, rör han sig mer i högre frekvenser i det finska talet (i relation till andra frekvenser i samma tal). Figurerna påvisar att det svenska talet är något mer monotont. Detta kan vara följd av till exempel svagare betoning. Betonat ord uttalas vanligtvis med högre tonhöjd och intensitet.

Eftersom de inställningar som använts under inspelningssituationen är okända är det inte möjligt att mäta den reella intensiteten i respektive tal. Det går dock att mäta variationsbredden mellan den minimala och den maximala intensiteten som används under talet. Som framgår i tabell 3 är variationsbredden något större i det finska talet. Skillnaden är liten (52 dB i det finska talet, 49 i det svenska), men kan också här bero på kraftigare betoning i det finska talet. Det skulle för sin del göra det finska talet mer dynamiskt.

5.3.2 Röstkvalitet

Med örat låter röstkvaliteten i det svenska nyårstalet lite mjukare jämfört med det finska. Figur 3 visar långtidsspektret av nyårstalet på finska (svart streck) och svenska (blått streck). Kurvan som illustrerar fördelningen av ljudenergin i det finska talet befinner sig över kurvan för det svenska talet så gott som genomgående. Rösten i det svenska talet innehåller mer energi än i det finska endast vid 200 Hz och mellan 4–5 kHz (4000–5000 Hz).

Hur brant kurvan sjunker berättar om röstens kvalitet. En mycket brant kurva, det vill säga lite energi i högre frekvenser, betyder att ljudenergin dämpas kraftigt. Detta motsvarar det auditiva intrycket av att rösten inte klingar lika väl. Det har visat sig att röster som bedöms vara av dålig kvalitet i auditiva analyser har relativt mindre energi mellan 1 och 3 kHz samt en mindre tydlig topp mellan 3 och 4 kHz. (Leino 2009.)

Figur 3 Långtidsmedelvärdespektrum över nyårstalet på finska (svart streck) och svenska (blått streck).

Fant (1973:71–72) konstaterar att kurvan blir mindre brant om graden av ansträngning i fonation stiger eller om röstens intensitet förstärks. En brant kurva kan således också bero på lägre röststyrka och inte nödvändigtvis sämre röstkvalitet. Dessutom konstaterar Leino (2009:647) att goda röster snarare utmärks av den tydliga toppen vid 3–4 kHz än kurvans lutning. Denna topp, som också kallas för *talarformant*, syns relativt tydligt i båda kurvorna i figur 3.

De två spektra, tillsammans med det auditiva intrycket och variationsbredden mellan den minimala och maximala intensiteten, ger alltså anledning att tro att intensiteten i det svenska talet är något lägre och röstkvaliteten möjligtvis lite mindre tät (se s. 8) jämfört med det finska talet. Detta skulle vara logiskt eftersom röstens intensitet förstärks genom att talaren ökar lufttryck under stämläpparna och sluter dem tätare (Laukkanen & Leino 1999:40–41).

5.4 Ethos i nyårstalet på finska och svenska

Man kan sammanfatta att actio i det svenska talet rymmer mindre energi, lägre och ojämnare tempo och mindre dynamik än actio i det finska talet. Detta hörs som lägre tonhöjd, lägre tempo som utöver talet också avspeglar sig i rörelserna, flera pauser och avvikelser i rytm samt mindre variation i tonhöjd. Analysen indikerar att också talstyrka är lägre och röstkvalitet något mjukare i det svenska talet. Dessutom är Niinistö bitvis osäker på att uttala svenska ord och koncentrerar sig extra mycket på det. Det leder till att han inte blinkar så mycket som är naturligt och kastar inte heller blicken från promptern. De här actiouttrycken påverkar det svenska talets flöde och fokus och tar uppmärksamhet från själva budskapet.

När det gäller föreläsare har Gelang (2008:209–211) visat att låg energinivå och ett genomgående lågt och lugnt taltempo uppfattas som sövande och oengagerat. Odynamiska talare för sina del beskrivs med ord som ”färglösa, grå, utan utstrålning” (Gelang 2008:210). Dessa intryck får man också av presidentens svenska tal, även om tempot inte är detsamma genom hela talet. Vanligtvis orsakas intryck av engagemang av ivrighet. Här ger det långsamma tempot kombinerat med rikliga inandningar (som när man är lite andfådd) och mjukare och tystare röst en känsla av ansträngning och kraftlöshet. I enighet med detta påpekar Laukkanen och Leino (1999:108) att mjuk röst kan associeras med hjälplöshet. Lågt tempo, lägre tonhöjd och intensitet samt liten variation däremot är drag som är typiska till exempel hos depressionspatienter. Deras artikulation kan vara oklar och röstkvaliteten hypofunktionell (svag eller viskande, motsatsen till tät). (Laukkanen & Leino 1999:101.) Överhuvudtaget förknippas låg psykofysisk aktivitet med negativ valens då den kan signalera sjuka och närmande död (Laukkanen & Leino 1999:97).

Osäkerheten och tvekan i uttalet av några svenska ord tyder på att presidenten inte har full kontroll över situationen. Enligt Valo (1994:71) kan tvekan dock också väcka känslor av mänsklighet. Jag anser att det kan hända, men om det är positivt eller negativt beror på kontexten och den retoriska situationen. Presidenten förväntas vara en ledare som försöker leda folket mot gemensamma mål, kanske även lugna det under kristider. Som Bucy (2003) visar, kan det vara svårt om presidenten framstår som svag

och osäker. Jag anser att tvekan i det svenska talet för med sig förminskning av kompetens, och ser det inte som förmånligt med tanke på talets syfte.

Det ethos som uppstår på basis av det svenska talet är en något svag och osäker ledare. Mjuk röst, lågt taltempo, avvikelserna från rytmen, semantiskt tomma ljud och ologiska inandningar ger en något osäker, även lite oberedd bild av talaren. Helhetsintrycket av talaren i det svenska talet är något onaturligt, vilket troligen beror på förväntningar för den retoriska situationen. Svaghet är definitivt inte eftersträvansvärt i ledarens tal till medborgarna.

Vad gäller det finska talet, byggs dess actio av högre tonhöjd och mer tonhöjdsvariation jämfört med det svenska talet. Röstens är stadig och förmodligen också lite högre i intensitet. Tempot är högre än i det svenska talet. Med hjälp av actiokvalitéer kan framförandet alltså beskrivas som mer energisk och dynamisk och högre i tempo. Det är tämligen naturligt bortsett från ett par störningar i taltempot som mest sannolikt har att göra med telepromptern där presidenten läser talet. Blicken som han vid ett tillfälle riktar ner, bort från promptern, åstadkommer en mänsklig effekt.

Tidigare forskning (t.ex. Ray 1986) visar att snabbt taltempo och variation i tonhöjd, särskilt kombinerade med varandra, förknippas med kompetens. Också i den här situationen ger det hurtiga tempot en känsla av kraft och handlingsförmåga, samtidigt som flöde indikerar att saker är under kontroll. Ethos som skapas på basis av det finska talet är en säker och rådig ledare som har kraft och medel att påverka landets situation. Han står i täten och är med om att rädda landet från ekonomisk depression och potentiella militära konflikter.

Ickeverbala kommunikation spelar roll särskilt när den kombineras med talets innehåll (logos). I exempel 10 och 11, som visar samma mening på finska och svenska, uppmuntrar presidenten beslutsfattarna att också göra svåra beslut och ge efter för kompromisser.

(10) (h) puheet alkavat olla pidetty (0.3) on (.) toiminnan aika (08:50)

(11) (h) talen har hållits (0.3) nu det är (0.4) dags (.) för (.) >handling< (22:26)

I den finska versionen är tempot hurtigt och rösten stadig, vilket bidrar till ett effektivt intryck. Det uppstår en bild av att talaren också själv är med i den här handlingen. På svenska uttalar Niinistö samma sats långsammare och med en lägre röst som också är mjukare och mer avslappnad. Dessutom håller Niinistö en paus precis före ordet *handling*, och till följd uttalar han endast det ordet driftigt. Eftersom betoningen kommer så plötsligt verkar det lite lösryckt från sammanhanget. Helhetsintrycket är inte lika strikt som i det finska talet. Vilken uppmaning får oss att agera, den som uttrycks kraftfullt och med beslutsamhet eller den som anges lugnt konstaterande? Jag ser framställningen i det svenska talet som lugnare och därmed uppmaningen som mindre förpliktande.

På basis av den här analysen kan man försiktigt dra slutsatser om främmande språks inverkan på talframträdandet. Av de tre viktigaste element av ethos – kompetens, karaktär och välvilja – verkar främmande språk påverka alla. Skillnaden syns starkast i kompetens och karaktär, men även välvilja kan påverkas med tämligen små uttryck.

6 Diskussion

I den här avhandlingen har jag undersökt hur ett främmande språk påverkar talarens framträdande (actio) och genom det den uppfattning som publiken har om talaren (ethos). Jag har granskat president Sauli Niinistös inspelade framträdande från 1.1.2015 där han håller republikens presidents traditionella nyårstal på finska och svenska. I analysen har jag använt både kvantitativa och kvalitativa metoder genom att kombinera taltekniska, akustiska mätningar med retorisk analys. Jag har studerat mina iakttagelser i ljus av Gelangs (2008) teori om actiokvalitéer, där talarens ickeverbala uttryck ses som realiseringar av framförandets kvalitativa aspekter energi, tempo och dynamik (se avsnitt 3.2). På basis av analysen kan jag konstatera att det främmande språket inverkar på talarens actio och därmed ethos i flera avseenden. Det visar sig att alla tre kvalitéerna är avgörande med tanke på talarens ethos: det svenska talet är mindre energiskt och dynamiskt och dess tempo är långsammare jämfört med det finska talet. Detta avspeglas i ethos som uttryck av svaghet, ansträngning och osäkerhet eller till och med inkompetens.

Nyårstalet som årligen samlar en stor publik är ett av de viktigaste tillfällena för presidenten att påverka landets inre ärenden. Bucy (2003) har visat att medborgarnas negativa känslor kan förmildras i krissituationer av presidentens kommunikation om hen lyckas kommunicera i dominerande stil och inte verka osäker. Den här aspekten av ledarkommunikation är särskilt intressant i officiellt flerspråkiga stater som i Finland. Det är en betydande gest i sig att presidenten talar till språkgrupperna på deras eget språk och förstärker därmed den språkliga jämställdheten. Det kan dock vara krävande att framstå som rådig och säker om språket är främmande, som den här undersökningen visat. Om republikens presidents nyårstal är menat att skapa trygghet och stabilitet, lyckas presidenten med det också på minoritetsspråket? Kan hen framstå som hela folkets president eller tilltalar hen faktiskt bara majoriteten? Detta skulle vara ett intressant uppslag för fortsatt forskning.

I varje retorisk situation spelar publikens förförståelse och förväntningar roll. I Finland sänds de två nyårstalen efter varandra, så att man kanske anar att det är språket som påverkar framförandet. Men det är förstås inte alltid situationen när ledare talar

främmande språk. Obehaget som orsakas av att tala främmande språk kan tolkas som obehag eller även likgiltighet mot ämnet.

Som tidigare forskning gett anledning att tro, finns det skillnad i tonhöjden mellan de två talen. För att kunna säga att skillnaden är språkrelaterad borde dock mer forskning utföras. Jag tolkar det som att lägre tonhöjd i det svenska nyårstalet anknyter till talets låga energinivå. Både intensitet och tonhöjd kan påverkas och förändras med hjälp av graden av energi. Större lufttryck från lungorna hörs som högre intensitet och förhöjd tonhöjd, om tonhöjden inte hålls konstant med justeringar av struphuvudets muskler. Det finns en logisk koppling mellan energi och dynamik: låg energinivå ger snävare möjligheter till variation än hög. Den låga energinivån avspeglas också i det låga tempot. Eller är det tvärtom – påverkar tempot, lågt på grund av det främmande språket, också den allmänna energinivån? Min erfarenhet har visat att talare brukar förknippa lågt taltempo med låg intensitet medan snabbt tempo ofta för med sig också högre intensitet.

Analysen indikerar att språket för med sig förändringar i sådana områden som man kanske inte är så van vid att kontrollera som talare eller särskilja som mottagare. I övrigt sticker uttryck inom till exempel kinestiken ut relativt lätt, och inom det området är skillnaderna få i de två nyårstalen. Det är förståeligt att tempot är lägre i det svenska talet, men därtill förekommer skillnader i intensitet, tonhöjd och röstkvalitet. Som analysen visar påverkar också dessa egenskaper talarens ethos.

Gelangs modell om actiokvalitéer lämpar sig för analyser av actio. Jag anser att den största förmånen med modellen är att den hjälper forskaren att beskriva materialet och avgöra vilka actiouttryck som är viktiga med tanke på helheten. Det som kan kännas lite förvirrande är att actiokvalitéerna överlappar varandra i så stor mån. Det är svårt att undvika när ett uttryck kan anknyta till många aspekter. Jag ser dock alla tre kvalitéerna som behövliga. Energi, tempo och dynamik kan ses som olika sidor av ett föremål och vilken man använder som begrepp i envar situation beror på vilken synvinkel man väljer.

Även om actiokvalitéerna hjälper i uppgiften om att sätta intryck i ord kan det ibland vara svårt att avskilja vilka saker det är som faktiskt bidrar till effekten som uppstår.

Valo (1994:206) påpekar att ett drag i rösten kan dominera bilden av talaren även om det bara skulle utgöra en del av helheten. I hennes avhandling verkar lågt tempo ha påverkat bedömningen av radiopersoner på ett negativt sätt. Också i min avhandling kan man diskutera detta. Enligt min tolkning skapar till exempel den tryckande ögonkontakten i det svenska talet ett trött och ansträngt intryck av presidenten. Skulle ett sådant intryck uppstå om taltempot var högre? För att få svar på den frågan skulle ett olikt betraktelsesätt och olika metodologiska val behövas. Trots denna observation är det anmärkningsvärt att vi tolkar talare intuitivt i vardagen och utan att nödvändigtvis tänka var våra intryck baserar sig på.

Den här avhandlingen rymmer bara en liten bit av forskning på ett givande fält. I fortsättningen skulle det vara intressant att forska i hur främmande språk påverkar mer spontana tal och rörelser, till exempel i en föreläsningssituation där det finns mer utrymme för variation i ögonkontakt, mimik och gestik. Till skillnad från studiotal som kan ses som envägskommunikation finns det i föreläsningssituationen en växelverkan mellan talaren och publiken. Hur påverkar publikens närvaro talframförandet? Gynnar eller försvårar friare kommunikation framträdandet? Man kan anta att det är mer krävande att framträda samtidigt som man observerar publikens reaktioner och planerar det som man tänkt säga nästa. Å andra sidan kan kroppen troligen användas som hjälpmedel i mycket större omfattning i en sådan situation, och det kan göra framträdandet mer energiskt och dynamiskt. Det kan hända att ett främmande språk sitter mer naturligt i munnen i friare sammanhang än i en uppläsningssituation.

För mig har min undersökning understrukt betydelsen av förarbetsfasen memoria. Faktumet att det i talet faktiskt ofta är fråga om en läsning försvagar framförandet. Detta syns särskilt om språket är främmande för talaren. Att läsa upp ett tal på ett livligt sätt är en krävande uppgift. Det underlättar om man i stort sett kommer ihåg vad man har planerat säga.

Källor

Material

Republikens presidents nyårstal, visat 1.1.2015 på YLE 1. Yle 2015.

Sekundära källor

Ainonen, M. (2002). *Tekstintutkimus presidentti Halosen uudenvuodenpuheesta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

Altenberg, E. P. & Ferrand, C. T. (2006). Fundamental frequency in monolingual English, bilingual English/Russian, and bilingual English/Cantonese young adult women. *Journal of Voice*, 20(1), 89–96.

Aristoteles (2012). *Retoriikka*. Suomentanut Paavo Hohti & Päivi Myllykoski, selitykset laatinut Juha Sihvola. Helsinki: Gaudeamus.

Babad, E., Avni-Babad, D. & Rosenthal, R. (2004). Prediction of students' evaluations from brief instances of professors' nonverbal behavior in defined instructional situations. *Social Psychology of Education*, 7(1), 3–33.

Bucy, E. P. (2003). Emotion, Presidential Communication, and Traumatic News Processing the World Trade Center Attacks. *The International Journal of Press/Politics*, 8(4), 76–96.

Boersma, P. & Weenink, D. (2015). *Praat: doing phonetics by computer* [datorprogram]. Version 5.3.26, hämtad den 13 februari 2015 på <http://www.praat.org/>

Van Eemeren, F. H., Grootendorst, R., & Henkemans, A. F. S. (2002). *Argumentation: Analysis, evaluation, presentation*. Routledge.

- Elomäki, M. (2010). *Hyvinvointi on jaettava oikeudenmukaisesti: Velvoittaminen Tarja Halosen uudenvuodenpuheissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- Fant, G. (1973). *Speech sounds and features*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Foster, P., Tonkyn, A. & Wigglesworth, G. (2000). Measuring spoken language: A unit for all reasons. *Applied Linguistics*, 21(3), 354–375.
- Gelang, M. (2008). *Actiokapitalet: Retorikens ickeverbala resurser*. Åstorp: Retorikförlaget.
- Gelang, M. (2013). Towards a Political Actio. In: *Multimodal Communication in Political Speech. Shaping Minds and Social Action*. 30–38. Berlin Heidelberg: Springer.
- Gelang, M. & Kjeldsen, J. E. (2011). Nonverbal communication as argumentation. In: *Proceedings of the seventh conference of the international society for the study of argumentation*. 567–576 Rozenberg Publishers.
- Heikkinen, V. (2006). Uudenvuodenpuheiden piirteitä 1935–2006 ja näkymiä vallan medioitumiseen. Teoksessa Nikko, T. & Pälli, P. (toim.) *Kieli ja teknologia. Talous ja kieli IV*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B – 76. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu. s. 173–194.
- Heikkinen, V. & Hurme, T. (u.ä.). *Kansalaiset, tasavallan presidentti puhuu*. <http://www.kotus.fi/files/610/uv-puheet-artikkeli1.pdf> (9.8.2015).
- Heikkinen, V. & Lounela, M. (2009). Uudenvuodenpuheen minä. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*. Helsinki: SKS. s. 218–249.
- Hellspång, L. (2004). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Housen, A. & Kuiken, F. (2009). Complexity, accuracy, and fluency in second language acquisition. *Applied linguistics*, 30(4), 461–473.
- Hurme, T. (2006). *Kansalaiset! Ryhmä ja ideologia presidenttien uudenvuodenpuheissa: Laadullinen ja määrällinen tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Suomen kielen laitos.
- Johansen, A. (2002). *Talerens troverdighet: Tekniske og kulturelle betingelser for politisk retorikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Järvinen, K. (2004). *Vieraan kielen vaikutuksesta ääneen. Tutkimus suomalaisten naisten äänestä englannin, ruotsin, saksan, ranskan ja venäjän luennassa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Puheopin laitos.
- Järvinen K., Laukkanen A-M. & Izdebski K. (2008). Voice fundamental frequency changes as a function of foreign languages familiarity: an emotional effect? in Izdebski K. (ed.) *Emotions in the human voice*. San Diego, CA: Plural Publishing. p. 203–13.
- Järvinen, K., Laukkanen, A-M. & Aaltonen, O. (2013). Speaking a foreign language and its effect on F0. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 38(2), 47–51.
- Kjeldsen, J. E. (2004). *Retorik i dag: Introduktion i modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Laver, J. (1980). *The phonetic description of voice quality*. Cambridge Studies in Linguistics 31:1–186. Cambridge University Press.
- Laukkanen, A-M. & Leino, T. (1999). *Ihmeellinen ihmisääni*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laukkanen, A-M., Vilkmann, E., Alku, P. & Oksanen, H. (1997). On the perception of emotions in speech: the role of voice quality. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 22(4), 157–168.
- Leino, T. (2009). Long-term average spectrum in screening of voice quality in speech: untrained male university students. *Journal of Voice*, 23(6), 671–676.

- McCroskey, J. C. (1978). *An introduction to rhetorical communication*. 3rd Edition. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Mehrabian, A. (1977). *Nonverbal communication*. Transaction Publishers.
- Moore, K. (1991). A taxonomy of pauses in Finnish. In: Aulanko, R. & Leiwo, M. (eds.) *Studies in logopedics and phonetics*. 2. University of Helsinki. p. 145–150.
- Ng, M. L., Chen, Y. & Chan, E. Y. (2012). Differences in Vocal Characteristics between Cantonese and English Produced by Proficient Cantonese-English Bilingual Speakers. A Long-Term Average Spectral Analysis. *Journal of Voice*, 26(4), e171–e176.
- Nordenstam, K. (2003). *Genusperspektiv på språk*. Stockholm: Högskoleverket.
- Orlikoff, R. F. & Baken, R. J. (1989). The effect of the heartbeat on vocal fundamental frequency perturbation. *Journal of Speech and Hearing Research*, 32(3), 576–582.
- Quintilianus, M. F. (2014). *Puhujan kasvatus*. Suomennos, esipuhe ja selitykset Aulikki Vuola. Turku: Faros.
- Ray, G. B. (1986). Vocally cued personality prototypes: An implicit personality theory approach. *Communications Monographs*, 53(3), 266–276.
- Skehan, P. (2009). Modelling second language performance: Integrating complexity, accuracy, fluency, and lexis. *Applied Linguistics*, 30(4), 510–532.
- Syrjä, T. (2007). *Vieras kieli suussa. Vieraalla kielellä näyttelemisen ulottuvuuksia näyttelijäopiskelijan äänessä, puheessa ja kehossa*. Tampere: Tampere University Press.
- Tuomikoski, P. (2009). *Kansalaiset! Suomen presidenttien ja valtiojohdon merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki-Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Uimonen, R. (2015). *Ykkösaamu* 10.3.2015. Yle Radio 1.

Valo, M. (1994). *Käsitykset ja vaikutelmat äänestä: kuuntelijoiden arviointia radiopuheen äänellisistä ominaisuuksista*. Jyväskylän yliopisto.

Bilagor

Bilaga 1

Förklaring av transkriberingstecken

(.)	paus, tystnad
(.hhh)	hörbar inandning; ju mer bokstäver desto längre andning
hhh	hörbar utandning; ju mer bokstäver desto längre andning
om vi <u>önskar</u>	betoning, högre intensitet eller tonhöjd (ofta både och)
<och vi fick>	talet mellan tecknen är långsammare jämfört med omgivningen
>Finland har<	talet mellan tecknen är snabbare jämfört med omgivningen
[ä]	oartikulerat ljud; ljudet ligger närmast vokalen i hakparentes
/g/	ljudet uttalas som sådant trots ljudomgivningen